СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ

„Димитър А. Ценов" - Свищов

KreativEU
Knowledge & Creativity European University

Международна научно-практическа конференция

90 години дарителство, знание, иновации и устойчиво развитие в СА „Д. А. Ценов" – Свищов

Том III

5-7 ноември 2026 г.

СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ „Д. А. ЦЕНОВ“ – СВИЩОВ

МЕЖДУНАРОДНА НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКА КОНФЕРЕНЦИЯ

90 ГОДИНИ ДАРИТЕЛСТВО, ЗНАНИЕ, ИНОВАЦИИ И УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ В СА „Д. А. ЦЕНОВ“ – СВИЩОВ

Свищов, 5-7 ноември 2026 г.

Посветена на 90 години от създаването на Стопанска академия „Димитър А. Ценов“

Сборник с доклади

ТОМ III

Международната научно-практическа конференция е организирана при изпълнение на Административен договор № КП-06-МНФ/23 от 18.08.2026 г. (BNSF-1.010-0023-C01) на Фонд „Научни изследвания“ при МОН по Процедура за подкрепа на международни научни форуми, провеждани в Република България

Академично издателство „Ценов“
Свищов
2026

ПРОГРАМЕН КОМИТЕТ
Доц. д-р Марин Маринов
Ректор на Стопанска академия „Димитър А. Ценов“ – председател
Проф. д-р Красимир Шишманов
Проф. д. н. Божидар Божинов
Проф. д-р Любчо Варамезов
Доц. д-р Маргарита Шопова
Доц. д-р Ваня Григорова
Доц. д-р Румен Ерусалимов
Доц. д-р Пламен Йорданов
Доц. д-р Драгомир Илиев
Доц. д-р Иван Марчевски
Доц. д-р Ирена Емилова
Доц. д-р Сергей Найденов
Доц. д-р Катя Личева
Проф. д-р Пенка Шишманова
Доц. д-р Елена Йорданова
Доц. д-р Пламен Петков
Доц. д-р Пепа Стойкова
Доц. д-р Михаил Чиприянов
Доц. д-р Любка Илиева
Доц. д-р Теодора Филипова
Ст. преп. Елка Узунова
Ст. преп. д-р Радослав Николов

ОРГАНИЗАЦИОНЕН КОМИТЕТ
Доц. д-р Здравко Любенов – *председател*
Проф. д-р Светослав Илийчовски
Проф. д-р Атанас Атанасов
Доц. д-р Галина Чиприянова
Доц. д-р Маруся Смокова-Стефанова
Доц. д-р Красимира Славева
Гл. ас. д-р Асен Божиков
Ст. преп. д-р Венцислав Диков

РЕДАКЦИОНЕН СЪВЕТ
Проф. д-р Атанас Атанасов – *председател*
Проф. д-р Светослав Илийчовски
Проф. д-р Красимир Шишманов
Доц. д-р Искра Пантелеева
Доц. д-р Танер Исмаилов
Доц. д-р Здравко Любенов
Доц. д-р Галя Иванова-Кузманова
Доц. д-р Ирена Емилова
Доц. д-р Христо Сирашки
Доц. д-р Елена Йорданова
Доц. д-р Любка Илиева
Доц. д-р Валентин Милинов
Доц. д-р Красимира Славева
Доц. д-р Маруся Смокова-Стефанова
Доц. д-р Венцислав Василев
Доц. д-р Зорница Петкова

Публикуваните материали са рецензирани по метода на двойно сляпо рецензиране. Авторите носят отговорност за съдържанието на материалите, изразените мнения, използваните данни, цитираните източници и езиковото оформление на текстовете. Фонд „Научни изследвания“ не носи отговорност за съдържанието на докладите, представени на научния форум, както и за съдържанието на рекламните и други материали за него.

ISBN 978-954-23-2690-8 (print)
ISBN 978-954-23-2691-5 (online)

D. A. TSENOV ACADEMY OF ECONOMICS – SVISHTOV

INTERNATIONAL SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE

90 YEARS OF CHARITY, KNOWLEDGE, INNOVATION AND SUSTAINABLE DEVELOPMENT IN D. A. TSENOV ACADEMY OF ECONOMICS - SVISHTOV

Svishtov, 5th - 7th November 2026

Dedicated to the 90th anniversary since the establishment of D. A. Tsenov Academy of Economics

Conference Proceedings

VOLUME III

The International Scientific and Practical Conference was organized in the implementation of Administrative Contract № КП-06-МНФ/23 of August 18, 2026 (BNSF-1.010-0023-C01), awarded by the Bulgarian National Science Fund at the Ministry of Education and Science under the Procedure for Support of International Scientific Forums Held in the Republic of Bulgaria

Tsenov Academic Publishing House
Svishtov
2026

PROGRAM COMMITTEE
Assoc. Prof. Marin Marinov, PhD
Rector of D. A. Tsenov Academy of Economics
Prof. Krasimir Shishmanov, PhD
Prof. Bozhidar Bozhinov, PhD
Prof. Lyubcho Varamezov, PhD
Assoc. Prof. Margarita Shopova, PhD
Assoc. Prof. Vanya Grigorova, PhD
Assoc. Prof. Rumen Jerusalemov, PhD
Assoc. Prof. Plamen Yordanov, PhD
Assoc. Prof. Dragomir Iliev, PhD
Assoc. Prof. Ivan Marchevski, PhD
Assoc. Prof. Irena Emilova, PhD
Assoc. Prof. Sergey Naydenov, PhD
Assoc. Prof. Katya Licheva, PhD
Prof. Penka Shishmanova, PhD
Assoc. Prof. Elena Yordanova, PhD
Assoc. Prof. Plamen Petkov, PhD
Assoc. Prof. Pepa Stoykova, PhD
Assoc. Prof. Mihail Chipriyanov, PhD
Assoc. Prof. Lyubka Ilieva, PhD
Assoc. Prof. Teodora Filipova, PhD
Senior Lecturer Elka Uzunova
Senior Lecturer Radoslav Nikolov, PhD

ORGANIZING COMMITTEE
Assoc. Prof. Zdravko Lyubenov. PhD, Chairman
Prof. Svetoslav Iliychovski, PhD
Prof. Atanas Atanasov, PhD
Assoc. Prof. Galina Chipriyanova, PhD
Assoc. Prof. Marusya Smokova-Stefanova, PhD
Assoc. Prof. Krasimira Slaveva, PhD
Ch. Assist. Prof. Asen Bozhikov, PhD
Sen. Lect. Ventsislav Dikov

EDITORIAL BOARD
Prof. Atanas Atanasov, PhD – Chair
Prof. Svetoslav Iliychovski, PhD
Assoc. Prof. Iskra Panteleeva, PhD
Prof. Krasimir Shishmanov, PhD
Assoc. Prof. Taner Ismailov, PhD
Assoc. Prof. Zdravko Lyubenov, PhD
Assoc. Prof. Galya Ivanova-Kuzmanova, PhD
Assoc. Prof. Irena Emilova, PhD
Assoc. Prof. Hristo Sirashki, PhD
Assoc. Prof. Elena Yordanova, PhD
Assoc. Prof. Lyubka Ilieva, PhD
Assoc. Prof. Valentin Milinov, PhD
Assoc. Prof. Krasimira Slaveva, PhD
Assoc. Prof. Marusya Smokova-Stefanova, PhD
Assoc. Prof. Ventsislav Vasilev, PhD
Assoc. Prof. Zornitsa Petkova, PhD

The published materials have been peer-reviewed using the double-blind review method. The authors are solely responsible for the content of the materials, the opinions expressed, the data used, the cited sources, and the linguistic formatting of the texts. The Bulgarian National Science Fund bears no responsibility for the content of the papers presented at the scientific forum, nor for the content of its promotional or other materials.

ISBN 978-954-23-2690-8 (print)
ISBN 978-954-23-2691-5 (online)

СЪДЪРЖАНИЕ

ТОМ III
ОТРАСЛИ НА ИКОНОМИКАТА

THE FRANCHISE BUSINESS MODEL IN CONTEMPORARY INTERNATIONAL BUSINESS: OPPORTUNITIES AND LEGAL PERSPECTIVES
Prof. Dr. Emilija Gjorgjioska, PhD, Prof. Dr. Tatjana Spaseska, PhD, Prof. Dr. Aneta Risteska-Jankuloska, PhD, Prof. Dr. Dragica Odzaklieska, PhD 9

ЧОВЕШКИЯТ КАПИТАЛ КАТО ФАКТОР ЗА ПРЕДПРИЕМАЧЕСКИЯ УСПЕХ – ЕМПИРИЧНО ИЗСЛЕДВАНЕ СРЕД МЛАДИ БЪЛГАРСКИ ПРЕДПРИЕМАЧИ
Проф. д-р Любчо Варамезов, докторант Любомир Николов..... 19

ПОТЕНЦИАЛ ЗА РАЗВИТИЕ НА ЕВРОПЕЙСКИТЕ СХЕМИ ЗА КАЧЕСТВО ПРИ СЕЛСКОСТОПАНСКИТЕ ПРОДУКТИ И ХРАНИ В БЪЛГАРИЯ
Проф. д-р Марина Николова..... 27

ПРИЛАГАНЕ НА КЛЪСТЕРЕН АНАЛИЗ ПРИ МОНИТОРИНГ НА ДЕБИТОРСКАТА ЗАДЛЪЖНЯЛОСТ
Проф. д-р Светослав Илийчовски..... 37

ФОЛКЛОРНИЯТ ТУРИЗЪМ КАТО РЕСУРС ЗА РЕГИОНАЛНО РАЗВИТИЕ: СТРАТЕГИЧЕСКИ ПОДХОД
Проф. д-р Теодора Димитрова, д-р Захарина Томова 47

ОЦЕНКА НА ЧУВСТВИТЕЛНОСТТА НА ВЪТРЕШНОТО ПОТРЕБЛЕНИЕ НА ОСНОВНИ ХРАНИТЕЛНИ ПРОДУКТИ В КОНТЕКСТА НА ХРАНИТЕЛНАТА СИГУРНОСТ НА БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Ангел Саров, Гл. ас. д-р Михаела Михайлова, гл. ас. д-р Даниела Цвяткова, гс. д-р Боряна Козарева, ас. Диляна Бояджиева 54

ПРЕКИТЕ ЧУЖДЕСТРАННИ ИНВЕСТИЦИИ НА БАЛКАНИТЕ – ХРОНОЛОГИЯ И ВЪЗМОЖНОСТИ
Доц. д-р Добрин Ганчев, доц. д-р Сергей Найденов 62

ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА И ОСНОВНИ ХАРАКТЕРИСТИКИ НА УПРАВЛЕНСКИЯ ПРОЦЕС В СЪВРЕМЕННИТЕ ЗЕМЕДЕЛСКИ СТОПАНСТВА
Доц. д-р Елена Йорданова, гл. ас. д-р Георги Ангелов, гл. ас. д-р Цветан Марков..... 73

ПОДКРЕПА НА ИНИЦИАТИВИ ЗА УСТОЙЧИВОСТ - ВОДЯТ ЛИ ПОЛОЖИТЕЛНИТЕ НАГЛАСИ ДО ГОТОВНОСТ ЗА ПОЕМАНЕ НА РАЗХОДИ?
Доц. д-р Емил Николов 78

ДИГИТАЛНА ТРАНСФОРМАЦИЯ НА БИЗНЕСА – ПРЕДПРИЕМАЧЕСКИ КОНТЕКСТ
Доц. д-р Искра Пантелеева, проф. д-р Беата Сковрон-Миелник, гл. ас. д-р Себастиан Наройчик..... 88

ДИГИТАЛНАТА ТРАНСФОРМАЦИЯ И ИЗКУСТВЕНИЯТ ИНТЕЛЕКТ КАТО ДВИГАТЕЛИ НА НОВИТЕ ТЕНДЕНЦИИ В ТУРИЗМА
Доц. д-р Любка Илиева, проф. д.ик.н. Марина Алексеевна Измайлова 97

ИНОВАЦИОННИ ПОДХОДИ В УПРАВЛЕНИЕТО НА ТУРОПЕРАТОРСКАТА ДЕЙНОСТ
Доц. д-р Любомира Тодорова 105

СЕМЕЙНИЯТ БИЗНЕС В БЪЛГАРИЯ КАТО МОДЕЛ ЗА ОСЪЩЕСТВЯВАНЕ НА ТЪРГОВСКА ДЕЙНОСТ
Доц. д-р Петранка Мидова 112

ПРИНОС НА ИКОНОМИКАТА НА СПОДЕЛЯНЕТО ЗА ПОСТИГАНЕ НА ЦЕЛИТЕ ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ
Доц. д-р Петя Иванова..... 119

ИЗСЛЕДВАНЕ ПРИЛОЖЕНИЕТО НА АНАЛИЗА НА ГОЛЕМИ ДАННИ В ПРЕДПРИЯТИЯТА ОТ РИТЕЙЛ СЕКТОРА: ПРИМЕРИ ОТ ЕВРОПЕЙСКИ СТРАНИ
Доц. д-р Симеонка Петрова..... 127

THE ROLE OF DIGITAL ECOSYSTEMS IN ACCELERATING ENTREPRENEURIAL CAPACITY IN EMERGING ECONOMIES
Assoc. Prof., PhD Tatiana Bucos..... 137

ТУРИЗЪМ В УСЛОВИЯТА НА ГЛОБАЛНА ИКОНОМИЧЕСКА И ГЕОПОЛИТИЧЕСКА КРИЗА
Доц. д-р Тихомир Личев..... 145

СОЦИАЛНАТА ИКОНОМИКА – ХАРАКТЕРИСТИКИ, ЦЕЛИ, ОБХВАТ
Гл. ас. д-р Ваня Ганева..... 151

ДИСПРОПОРЦИИ В ДИГИТАЛНОТО РАЗВИТИЕ НА ТЪРГОВСКИЯ БИЗНЕС В ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ
Гл. ас. д-р Зоя Иванова, гл. ас. д-р Иван Маринов..... 158

СЪТРУДНИЧЕСТВОТО И ИНДУСТРИАЛНИТЕ ЕКОСИСТЕМИ КАТО ДВИГАТЕЛИ ЗА ИНОВАЦИИ И РАЗВИТИЕ НА МАЛКИ И СРЕДНИ ПРЕДПРИЯТИЯ
Гл. ас. д-р Ивайло Костов 166

THE INTRODUCTION OF THE EURO AND THE FUTURE OF RETAIL TRADE IN BULGARIA: ATTITUDES AND PROSPECTS
Head Assist. Prof. PhD, Ivan Marinov 173

СЪВРЕМЕННИ АГРОБИЗНЕС РЕШЕНИЯ В КОНТЕКСТА НА КРЪГОВАТА ИКОНОМИКА
Гл. ас. д-р Илияна Кръстева..... 181

ДИГИТАЛНО ПРЕПОЗИЦИОНИРАНЕ НА ТУРИСТИЧЕСКИТЕ ДЕСТИНАЦИИ: ИНОВАЦИИ, МАРКЕТИНГ И ИКОНОМИЧЕСКИ ЕФЕКТИ
Гл. ас. д-р Кристина Шопова, д-р Юлия Проценко 188

СИСТЕМА ЗА УПРАВЛЕНИЕ НА ОКОЛНАТА СРЕДА НА ГРИФИД ХОТЕЛИ
Гл. ас. д-р Павлин Павлов 196

ТЪРГОВСКИ КОМУНИКАЦИИ И ИЗПОЛЗВАНЕТО ИМ ОТ СЪВРЕМЕННИ ЗЕМЕДЕЛСКИ ФИРМИ
Гл. ас. д-р Цветелина Кабакчиева 204

ДОВЕРИЕТО В СПОДЕЛЯНЕТО НА ЗНАНИЯ
Гл. ас. д-р Явор Станев 208

ПРЕДПРИЕМАЧЕСТВОТО В КОНТЕКСТА НА НАГЛАСИТЕ В БЪЛГАРСКОТО ОБЩЕСТВО И БИЗНЕС
Ас. д-р Александър Личев 217

ТЕНДЕНЦИИ ПРИ РЕГИСТРАЦИЯТА НА ДРУЖЕСТВА С ПРОМЕНЛИВ КАПИТАЛ В БЪЛГАРИЯ
Ас. д-р Елена Вълчева 225

ТЪРГОВСКИТЕ ФИРМИ В СВИЩОВ В ПЕРИОДА ОТ ОСВОБОЖДЕНИЕТО ДО ВОЙНИТЕ (1912-1918 Г.) – ОБЩ ПРЕГЛЕД
Преп. д-р Емилия Вачева 232

СПЕЦИФИКИ ПРИ „МОДУЛИРАНЕ“ НА ПРАВООТНОШЕНИЯТА В АДМИНИСТРАТИВНОНАКАЗАТЕЛНОТО ПРОИЗВОДСТВО В РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ“ /ОБЗОР НА ПОРОЧНАТА САНКЦИОННА ПРАКТИКА
Преп. Игнат Папазов 240

ОБОГАТЯВАНЕТО НА ДЛЪЖНОСТТА – СТРАТЕГИЯ ЗА МОТИВАЦИЯ И ПРЕДПОСТАВКА ЗА ФОРМИРАНЕ НА НЕФОРМАЛНИ ИНОВАЦИОННИ МРЕЖИ
Докторант Анелия Станева 246

РЕТРОСПЕКТИВЕН АНАЛИЗ В РАЗВИТИЕТО НА ПОДХОДА ЛИДЕР КЪМ ВОМР
Докторант Аделина Ангелова 253

ПОТЕНЦИАЛ И ПЕРСПЕКТИВИ ЗА РАЗВИТИЕ НА ГОЛФ ТУРИЗМА В БЪЛГАРИЯ
Докторант Ангел Ангелов 263

ТЕРИТОРИАЛНО РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ЗАЕТОСТТА И РЕГИОНАЛНИ РАЗЛИЧИЯ В БАЛНЕО, СПА И УЕЛНЕС ТУРИЗМА В БЪЛГАРИЯ
Докторант Антоанета Христова, ас. д-р Бартош Марчинковски 270

ДИСБАЛАНСИ И ПАЗАРНИ ДЕФОРМАЦИИ НА ПОЗЕМЛЕНИТЕ ОТНОШЕНИЯ В БЪЛГАРИЯ
Докторант Атанас Атанасов 278

ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА УСЪВЪРШЕНСТВАНЕ ПОТЕНЦИАЛА НА ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ В СЪВРЕМЕННИТЕ ЗЕМЕДЕЛСКИ СТОПАНСТВА В КОНТЕКСТА НА УСТОЙЧИВОТО РАЗВИТИЕ
Докторант Боримил Шопов 285

КЛИМАТОЛЕЧЕНИЕТО КАТО СПЕЦИАЛИЗИРАНА ФОРМА НА ЗДРАВНИЯ ТУРИЗЪМ: ТЕОРЕТИЧЕН АНАЛИЗ И КОНЦЕПТУАЛНО ПОЗИЦИОНИРАНЕ
Докторант Ваня Стоева-Андонова..... 290

ОТ ЛИНЕЙНИЯ КЪМ КРЪГОВИЯ МОДЕЛ: КОНЦЕПТУАЛНИ ОСНОВИ И СЕКТОРНИ ПРОЯВЛЕНИЯ В ТУРИЗМА
Докторант Виктория Георгиева Джамбазка..... 297

ДИГИТАЛИЗАЦИЯ В ИНДУСТРИАЛНИТЕ ПРЕДПРИЯТИЯ – ОСНОВНИ НАПРАВЛЕНИЯ И ЦЕЛЕВИ ОРИЕНТИРИ
Докторант Деница Гъркова 306

ЗАЩО ESG НЕ РАБОТИ (И КАК ДА ГО НАПРАВИМ ДА РАБОТИ): КРИТИЧЕН АНАЛИЗ НА ESG ПРАКТИКИТЕ В МСП
Докторант Десислава Белева-Димитрова 313

МЕСТНОТО САМОУПРАВЛЕНИЕ КАТО ФАКТОР ЗА УСТОЙЧИВОТО РАЗВИТИЕ И КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТТА НА ТУРИСТИЧЕСКИТЕ ДЕСТИНАЦИИ
Докторант Ива Пламенова Панайотова..... 324

ТЕХНОЛОГИЧНИТЕ ИНОВАЦИИ КАТО ФАКТОР ЗА КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТ
Докторант Калин Борисов..... 332

ФИНАНСИРАНЕ НА ТУРИСТИЧЕСКИ ДЕЙНОСТИ ЧРЕЗ НПВУ И ЕВРОПЕЙСКИТЕ ФОНДОВЕ
Докторант Мария Иванова Павлова-Кондрова..... 340

ЗАПЛАХИ ЗА КОРПОРАТИВНАТА СИГУРНОСТ ПРЕД ТЪРГОВСКИЯ БИЗНЕС
Докторант Ралица Йовчева..... 349

ДИГИТАЛНИТЕ ТЕХНОЛОГИИ КАТО ФАКТОР ЗА ТРАНСФОРМАЦИЯ НА ТУРИСТИЧЕСКИТЕ ПРЕДПРИЯТИЯ
Докторант Теодора Попова 357

РАЗВИТИЕ НА ИНДУСТРИЯТА В БЪЛГАРИЯ – РЕТРОСПЕКТИВЕН АНАЛИЗ
Докторант Тихомир Георгиев..... 367

РОЛЯТА НА КЕТЪРИНГ ОБСЛУЖВАНЕТО КАТО ФАКТОР ЗА ПОВИШАВАНЕ АТРАКТИВНОСТТА НА ТУРИСТИЧЕСКИТЕ СЪБИТИЯ
Докторант Цветелина Петрова..... 375

СЪВРЕМЕННИ МЕТОДИЧЕСКИ ПОДХОДИ ПРИ РЕАЛИЗИРАНЕ НА УЧЕНИЧЕСКИ ТУРИСТИЧЕСКИ ПЪТУВАНИЯ
Докторант Цветелина Телбис 382

ИНТЕГРИРАНЕ НА КРЪГОВИ БИЗНЕС МОДЕЛИ В ПРЕДПРИЯТИЯТА КАТО ОСНОВА ЗА ПРЕХОД КЪМ ИНДУСТРИЯ 5.0
Докторант Захари Пенев..... 390

ESG PERFORMANCE AND MARKET VALUATION IN CHINA'S INDUSTRIAL SECTOR: THE MODERATING ROLE OF IDIOSYNCRATIC RISK
PhD student Yan Fu 398

R&D CAPITAL INTENSITY AND FIRM VALUE IN CHINA'S INDUSTRIAL SECTOR: EVIDENCE FROM OWNERSHIP HETEROGENEITY
PhD student Xinyue Du 412

UNMANNEDSTORES–НОВАТА КОНЦЕПЦИЯ В СВЕТОВНАТА ТЪРГОВСКА ПРАКТИКА
Студент Аница Декова 425

ОТРАСЛОВА СТРУКТУРА НА ИКОНОМИКАТА И НЕЙНОТО ЗНАЧЕНИЕ ЗА ИКОНОМИЧЕСКОТО РАЗВИТИЕ
Студент Борислава Горецова 431

ВЛИЯНИЕТО НА ДИГИТАЛИЗАЦИЯТА ВЪРХУ УПРАВЛЕНСКИТЕ РЕШЕНИЯ В МАЛКИЯ БИЗНЕС
Студент Даяна Пламенова Лучева 441

ИКОНОМИЧЕСКИ И СОЦИАЛНИ ИЗМЕРЕНИЯ НА КУЛТУРНОТО НАСЛЕДСТВО

ELENA DALLES AND PHILANTHROPY IN BELLE ÉPOQUE: HERITAGE, SOCIAL IMPACT AND CULTURAL LEGACY
Prof. Dr. Hab. Silviu Miloiu 455

РЕСУРСНИ И ОРГАНИЗАЦИОННИ ПРЕДПОСТАВКИ ЗА ВНЕДРЯВАНЕ НА ИИ-БАЗИРАНИ СИСТЕМИ В БЪЛГАРСКИТЕ ЧИТАЛИЩА
Доц. д-р Александрина Александрова, гл. ас. д-р Атанаска Решеткова, гл. ас. д-р Евгени Овчинников 487

ОТВЪД РЕКА ДУНАВ: НЕВИДИМИЯТ ИКОНОМИЧЕСКИ, ИНТЕЛЕКТУАЛЕН И КУЛТУРЕН МОСТ МЕЖДУ СВИЩОВ И БУКУРЕЩ ПРЕЗ ВЕКОВЕТЕ
Доц. д-р Александър Ганчев 495

КУЛТУРНОТО И ПРИРОДНОТО НАСЛЕДСТВО КАТО ОБЕКТ НА УСТОЙЧИВАТА ОТЧЕТНОСТ
Доц. д-р Галина Чиприянова, студент Emanuel Proenca Gomes, студент Rodrigo Miguel Gomes Rodrigues, студент Lara Alexandra De Paiva Tome, студент Miguel Angelo Bretes Pereira Carolo студент Santiago Pimenta Fernandes, студент Faisal S. A. Abulhatal 502

ПАРАДОКСИТЕ НА ЕДИН ТУРИСТИЧЕСКИ ОБЕКТ: РЕСТОРАНТ И БАР-ВАРИЕТЕ „ЦИГАНСКИ ТАБОР“ МЕЖДУ ЕТНИЧЕСКАТА КУЛТУРА И КОМЕРСИАЛНАТА ЕКЗОТИЗАЦИЯ
Доц. д-р Йелис Еролова, гл. ас. д-р Бехрин Шопова 509

РАЗВИТИЕ НА СТОПАНСКАТА ЕТИКА В БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Катя Личева 517

REMARKABLE, VETERAN AND MONUMENTAL TREES AS HERITAGE: RECOGNITION AND THE GOVERNANCE OF CARE IN SELECTED EUROPEAN JURISDICTIONS
Assoc. Prof. Lucia Nováková, PhD, Prof. Dr. Hab. Silviu Miloiu 522

ИНСТИТУЦИОНАЛНИЯТ МОДЕЛ НА СТОПАНСКАТА АКАДЕМИЯ „ДИМИТЪР А. ЦЕНОВ“ ЗА КАЧЕСТВО И УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ – 90 ГОДИНИ ЛИДЕРСТВО В ИКОНОМИЧЕСКОТО ОБРАЗОВАНИЕ НА СТРАНАТА
Доц. д-р Росица Колева 540

ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД ВНЕДРЯВАНЕТО НА ИНОВАЦИИ В КУЛТУРНИЯ ТУРИЗЪМ
Гл. ас. д-р Милен Атанасов, ас. д-р Йоана Константинова..... 550

THE IMPACT OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE ON THE EDUCATION SYSTEM
Senior Instructor PhD in Economic Sciences Fuad Jabbarov Zeydulla Oglu 558

POTENTIAL OF INTERNATIONAL LEGAL FRAMEWORKS PROTECTING INTRINSIC VALUES IN CULTURAL HERITAGE
Assistant Professor PhD Said Edaich 567

MANAGEMENT OF CULTURAL-RELIGIOUS HERITAGE: HISTORICAL, SPIRITUAL, AND INTERNATIONAL DIMENSIONS OF FÁTIMA AND CZĘSTOCHOWA
Katarzyna Łukaniszyn-Domaszewska, PhD, Katarzyna Mazur-Włodarczyk, PhD, Elżbieta Karaśq, PhD..... 576

INDUSTRY-ORIENTED CHINESE CRAFTS: AN EXPECTATIONS PERSPECTIVE
Katarzyna Mazur-Włodarczyk, PhD, Katarzyna Łukaniszyn-Domaszewska, PhD 588

WOMEN DONATIONS TO SWEDISH RELIGIOUS INSTITUTIONS
PhD student Ciocoiu Elena-Adriana 599

РОЛЯТА НА ДИГИТАЛИЗАЦИЯТА ЗА ОПАЗВАНЕТО НА КУЛТУРНОТО НАСЛЕДСТВО
Студент Димитрийка Атанасова Чакова 606

КУЛТУРНОТО НАСЛЕДСТВО КАТО РЕСУРС ЗА МЕСТНОТО ИКОНОМИЧЕСКО РАЗВИТИЕ В МАЛКИТЕ ГРАДОВЕ
Студент Николина Кирякова 615

ИНСТИТУЦИОНАЛНИЯТ МОДЕЛ НА СТОПАНСКАТА АКАДЕМИЯ „ДИМИТЪР А. ЦЕНОВ“ ЗА КАЧЕСТВО И УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ – 90 ГОДИНИ ЛИДЕРСТВО В ИКОНОМИЧЕСКОТО ОБРАЗОВАНИЕ НА СТРАНАТА

Доц. д-р Росица Колева[1]

Резюме: *Докладът анализира институционалния модел на Стопанската академия „Димитър А. Ценов“ като пример за устойчиво развитие, основано на академично качество, ефективно управление, научни изследвания, международна интеграция и активно взаимодействие с бизнеса и обществото в контекста на 90-годишното развитие на институцията.*

Ключови думи: *институционален модел; висше образование; качество; устойчиво развитие; академично управление; международна интеграция*

JEL: I23, I25, M10, O15

THE INSTITUTIONAL MODEL OF D. A. TSENOV ACADEMY OF ECONOMICS: QUALITY AND SUSTAINABLE DEVELOPMENT THROUGH 90 YEARS OF LEADERSHIP IN ECONOMIC EDUCATION IN BULGARIA

Assoc. Prof. Rositsa Koleva, PhD

Abstract: *The paper examines the institutional model of D. A. Tsenov Academy of Economics as a benchmark for sustainable development based on academic quality, effective governance, research excellence, international integration, and strong partnerships with business and society throughout its 90-year institutional development.*

Key words*: institutional model; higher education; quality assurance; sustainable development; academic governance; internationalization*

JEL: I23, I25, M10, O15

1. Въведение. Исторически фундамент и стратегическа мисия: 90 години традиции, дарителство и лидерство

Стопанската академия „Димитър А. Ценов“ представлява уникален за българското висше образование институционален модел, изграден върху

[1] r.koleva@uni-svishtov.bg, Стопанска академия „Димитър А. Ценов“ – Свищов

фундамента на едно от най-мащабните родолюбиви дарителства в националната история и върху визионерската идея за ролята на знанието като двигател на общественото и икономическото развитие. Създадена благодарение на завещанието на Димитър Апостолов Ценов, Академията носи не само образователна, но и висока обществена и морална мисия – да превръща дарителския жест в устойчиво обществено благо чрез подготовката на поколения специалисти и лидери.

Вече 90 години висшето училище съхранява и развива завета на своя основател, като последователно трансформира традициите на икономическото образование в съвременни образователни политики, съответстващи на динамиката на Европейското пространство за висше образование. През този период Стопанската академия се утвърждава като национален център с доказан принос в подготовката на висококвалифицирани специалисти в областите на финансите, икономиката, управлението и свързаните с тях научни направления.

Институционалната устойчивост на Академията се основава на органичната симбиоза между три стратегически стълба – **дарителство, знание и иновации**. Именно това триединство определя нейния специфичен модел на развитие, при който академичната традиция не се противопоставя на модерността, а се превръща в основа за въвеждане на нови образователни подходи, научни изследвания и практико-приложни решения.

Тази историческа мисия е надградена чрез стратегически приоритети, насочени към постигане на актуалност, съответствие и интегралност на придобиваните знания. Академията развива модел на обучение, който съчетава фундаменталната икономическа подготовка с иновативни методи, дигитални инструменти и практическа приложимост, гарантирайки висока конкурентоспособност на своите възпитаници в национален и международен контекст.

Деветдесетгодишната история на Стопанската академия „Димитър А. Ценов“ е доказателство за устойчивостта на един образователен модел, в който традицията се превръща в ресурс за развитие, а дарителството – в дългосрочна институционална философия за качество, отговорност и лидерство в икономическото образование на България.

2. Организационна архитектура и институционален модел на управление

Организационната архитектура на Стопанската академия „Димитър А. Ценов“ е изградена в съответствие с принципите на съвременното публично управление – прозрачност, отчетност, академична автономия, етичност и ефективно управление на ресурсите. Институционалният модел съчетава традициите на академичното самоуправление с модерни механизми за стратегическо планиране, контрол и гарантиране на качеството на образователната и научноизследователската дейност.

Управленската структура на Академията е йерархично и функционално балансирана, като осигурява ясно разграничение на правомощията и отговорностите между органите за управление, академичните звена и структурите за контрол и подкрепа.

Органи на управление и вътрешен надзор

Ключова роля в стратегическото развитие на институцията изпълняват Общото събрание, Академичният съвет и Ректорът, които определят политиките и приоритетите за развитие на Академията в съответствие със Закона за висшето образование и стратегическите цели на Европейското пространство за висше образование. Контролният съвет осъществява вътрешен надзор върху законосъобразността на дейността, финансовата дисциплина и спазването на установените институционални правила. Комисията по академична етика гарантира прилагането на високи морални и професионални стандарти в академичната общност и утвърждава принципите на академичната почтеност.

Академични и научноизследователски структури

Основни носители на образователната и научната мисия на Академията са факултетите и катедрите, които организират обучението, развиват научни направления и осигуряват връзката между фундаменталното знание и практическите потребности на икономиката и обществото. Важен компонент на институционалния модел е Институтът за научни изследвания, който функционира като център за развитие на фундаментални и приложни разработки, подпомагащи научния потенциал и конкурентоспособността на висшето училище. Допълваща роля изпълняват Академичната библиотека като информационен и ресурсен център и Международният научноизследователски център като платформа за разширяване на международното научно сътрудничество.

Социално партньорство и институционална подкрепа

Специфичен елемент от модела на Академията е взаимодействието с външни партньори и обществени организации. Фондация „Ценов“ има ключова роля като пазител на дарителския завет и носител на връзката между историческата мисия на институцията и съвременните ѝ обществени ангажименти. Синдикалните организации и социалните партньори допринасят за развитието на устойчив социален диалог и за формирането на балансирана институционална политика.

В последните години Академията предприе последователни действия за усъвършенстване на вътрешната система за управление на качеството и актуализиране на академичните стандарти и нормативната база. С решения на Академичния съвет са усъвършенствани правилата за разработване, оценяване и актуализиране на учебната документация за всички образователни степени. Тези промени са насочени към повишаване на съответствието на образователните програми с изискванията на пазара на труда, националните приоритети и европейските стандарти за качество във висшето образование.

По този начин организационният модел на Стопанската академия „Димитър А. Ценов“ се утвърждава като интегрирана система за управление, в която академичната автономия, институционалната отговорност и стратегическото развитие се обединяват в подкрепа на устойчивото качество и лидерската позиция на висшето училище.

3. Образователен модел и стратегически фокус върху качеството

Академичното лидерство на Стопанската академия „Димитър А. Ценов“ се основава на устойчиво функциониращa система за гарантиране на качеството, подкрепена от висока институционална и програмна акредитация и съответствие с националните и европейските стандарти за висше образование. Образователният модел на Академията е ориентиран към развитие на компетентности, практическа приложимост на знанията и подготовка на специалисти, способни да отговорят на динамичните изисквания на икономиката, бизнеса и обществото.

Стратегически приоритет в развитието на образователния модел е прилагането на компетентностни профили**,** съобразени с Европейската референтна рамка за учене през целия живот. Разработени като инструмент за модернизиране на обучението, тези профили са последователно надграждани и интегрирани в квалификационните характеристики на специалностите, като определят очакваните знания, умения и професионални компетентности на завършващите студенти.

Образователното портфолио на Академията обхваща трите основни степени на висше образование – образователно-квалификационна степен „бакалавър“, образователно-квалификационна степен „магистър“ и образователна и научна степен „доктор“**,** като всяка от тях е подкрепена с подходяща ресурсна обезпеченост и съвременна дигитална инфраструктура.

3.1. Модернизация на учебната документация и гарантиране на качеството

В рамките на стратегическите цели Академията реализира последователна политика за актуализация на учебните планове и програми, насочена към повишаване на тяхната приложимост, гъвкавост и съответствие с потребностите на пазара на труда, като е постигнато 100% изпълнение на заложените индикатори за актуализация на учебната документация във всички степени на обучение.

В ОКС „бакалавър“ се поддържа стабилна фундаментална подготовка в областта на икономиката, финансите и управлението, допълнена с възможности за практическо обучение и стажове, които осигуряват връзка между академичното знание и професионалната реализация.

В ОКС „магистър“ е реализиран значим процес на структурно и съдържателно обновяване. Приети са 41 квалификационни характеристики и 290 учебни плана за магистърски специалности в различни форми и срокове на

обучение, което отразява стремежа към интердисциплинарност, индивидуализация и по-висока степен на специализация.

В ОНС „доктор“ са актуализирани 16 акредитирани докторски програми, насочени към развитие на изследователски потенциал, академична кариера и създаване на научна продукция с национална и международна значимост.

3.2. Дигитална трансформация и ресурсна обезпеченост на обучението

Модерният образователен модел на висшето училище се подкрепя от развита дигитална среда, която осигурява достъпност, ефективност и качество на учебния процес. Студентите и докторантите разполагат с електронни услуги и ресурси, включително студентско досие, платформи за електронно обучение, Office 365, специализиран софтуер, безжична мрежова свързаност, електронна библиотека DLib, участие в проекта НАБИС (Национална академична библиотечно-информационна система), правно-информационна система „Сиела“, както и достъп до международни научни бази данни и специализирани издания.

Тези инструменти превръщат дигитализацията не само в технологичен ресурс, а в основен елемент от системата за качество, подкрепящ самостоятелното обучение, научноизследователската дейност и академичната мобилност.

3.3. Интердисциплинарност и развитие на нови образователни направления

В отговор на променящите се потребности на икономиката и пазара на труда Академията развива интердисциплинарни образователни решения, които комбинират знания от различни научни области. Сред примерите е съвместната магистърска програма с Технически университет – Варна „Техническа и застрахователна експертиза в транспорта“**,** която интегрира икономически, финансови и инженерни компетентности. Успешно е развита и съвместната програма „Дигитална икономика“, насочена към подготовка на специалисти за условията на ускорена дигитална трансформация.

3.4. Продължаващо обучение и учене през целия живот

В съответствие с европейските политики за учене през целия живот Стопанската академия развива устойчив сектор за продължаващо обучение, включващ:

- факултативно обучение – за разширяване и надграждане на професионалните компетентности;
- следдипломно обучение – за придобиване на допълнителна специализация;
- професионално обучение – чрез квалификационни курсове, ориентирани към конкретни потребности на практиката.

4. Научна дейност, иновации и международна интеграция

Научната дейност на Стопанската академия „Димитър А. Ценов“ е стратегически ориентирана към развитие на изследователски потенциал, международна разпознаваемост и активно включване в глобалната научна общност. Институционалният модел съчетава фундаментални и приложни изследвания, проектна активност, стимулиране на научната продукция и участие в международни академични мрежи.

Научната политика на Академията е насочена към повишаване на качеството и видимостта на научните резултати чрез подкрепа за публикационната активност, развитие на международни партньорства и създаване на условия за участие на преподаватели и докторанти в конкурентна изследователска среда.

4.1. Международна интеграция и стратегически партньорства

Съществен елемент от международната стратегия на Академията е участието в европейски научнообразователни мрежи и инициативи. СА „Димитър А. Ценов“ е активен член на алианса KreativEU – стратегическо партньорство в рамките на инициативата „Европейски университети“, обединяващо 11 университета от различни европейски държави. Алиансът е сред финансираните европейски университетски консорциуми с общ ресурс от 14,4 млн. евро, като за Академията са предвидени 1,251 млн. евро за периода до 2029 г.

Участието в KreativEU разширява възможностите за съвместни образователни програми, научни изследвания, мобилност на студенти, докторанти и преподаватели и утвърждава позицията на Академията като активен участник в Единното европейско образователно пространство.

Особено значим инструмент за международна интеграция е програмата „Еразъм+“, в рамките на която Академията реализира мобилности и партньорства по основните направления: в рамките на програмните държави от Европейския съюз; с държави извън Европейския съюз; партньорства за сътрудничество и иновации.

Чрез тези инструменти Академията развива устойчива мрежа от международни контакти и създава възможности за трансфер на знания, добри практики и съвместни научни инициативи.

4.2. Проектна активност и финансова устойчивост на научните изследвания

Проектната дейност се утвърждава като ключов фактор за развитие на научния потенциал и финансова устойчивост на институцията. Финансирането е осигурено чрез участие в национални и международни програми, сред които:

- програма „Еразъм+“;
- проекти на Фонд „Научни изследвания“;

- програма ИНТЕРРЕГ Румъния–България;
- мащабният проект за развитие на докторантурите „Дунав и Черно море“, насочен към изследователски направления, свързани с Индустрия 5.0, дигиталната трансформация и зеления преход.

Нарастването на приходите от проектна дейност показва последователното развитие на проектния капацитет и способността на Академията да привлича външно финансиране за научни и образователни инициативи.

4.3. Научна продукция и стимулиране на изследователската активност

Академията прилага политика за повишаване на качеството и международната видимост на научната продукция чрез стимулиране на публикации в престижни международни бази данни като Scopus и Web of Science. В подкрепа на преподавателите са въведени механизми за насърчаване на публикационната активност, включително финансово подпомагане на разходите за публикуване.

Институцията поддържа собствена научна и издателска инфраструктура, включваща монографична библиотека, годишник и специализирания вестник „Алма Матер“, които допринасят за публичността на академичния живот, разпространението на научните резултати и съхраняването на институционалната памет.

Чрез съчетаването на научна активност, проектно финансиране, международни партньорства и стимули за изследователска продукция Стопанската академия „Димитър А. Ценов“ утвърждава модел на устойчиво развитие, в който научното знание се превръща в ресурс за иновации, международна конкурентоспособност и обществен принос.

5. Студентска екосистема, социална отговорност и връзка с пазара на труда

Стопанската академия „Димитър А. Ценов“ развива цялостна студентска екосистема, основана на принципите на приобщаваща академична среда, социална ангажираност и активна подкрепа за професионалната реализация на младите специалисти. Институционалният модел поставя студента в центъра на образователния процес, като съчетава качественото обучение с възможности за кариерно развитие, социална подкрепа, културен и спортен живот.

5.1. Подкрепа за студентите и развитие на кариерни възможности

Центърът за кариерно развитие на Академията изпълнява ролята на стратегически посредник между висшето образование и пазара на труда, подпомагайки студентите при прехода им към професионална реализация.

Чрез проекта „От висше образование към заетост“ се реализират инициативи за кариерно ориентиране, придобиване на практически умения, срещи с работодатели и подкрепа при започване на професионален път.

Академията поддържа активна алумни общност, която създава устойчива връзка между настоящите студенти, завършилите специалисти и институциите от реалния сектор.

Студентската политика се реализира в партньорство със Студентския съвет и с подкрепата на Фондация „Ценов“, която продължава традицията на дарителството чрез предоставяне на студентски стипендии и подкрепа за талантливи и мотивирани млади хора. Академията осигурява и необходимата социална защита чрез предоставяне на здравно осигуряване и механизми за подпомагане на студентската общност.

5.2. Студентска инфраструктура и социална среда

За реализиране на цялостен модел на студентско развитие Академията поддържа модерна материална база, включваща студентски общежития, Студентски дом на културата, спортни съоръжения и възможности за участие в студентски културни и туристически инициативи.

Тази инфраструктура създава условия не само за ефективно обучение, но и за изграждане на активна академична общност, развитие на социални умения и формиране на принадлежност към институционалната кауза на Академията.

5.3. Партньорство с бизнеса и ориентация към потребностите на пазара на труда

Стопанската академия прилага модел на активно взаимодействие с бизнеса, публичния сектор и професионалните организации, който гарантира практическа насоченост на обучението и съответствие между придобиваните компетентности и потребностите на работодателите.

В държавните изпитни комисии и комисиите за защита на дипломни работи участват представители на практиката. Работодателите са включени и в процесите по обсъждане и актуализиране на учебните планове и програми, което осигурява пряка връзка между академичното съдържание и реалните изисквания на професионалната среда.

Практическата ориентация на обучението се подкрепя и от високата ангажираност на преподавателския състав – преподавателите са активно свързани с практиката в съответните професионални направления, а делът на хоноруваните преподаватели от бизнеса достига почти една трета от преподавателския състав.

Сред значимите стратегически партньорства се откроява Алиансът по застраховане и социално дело, реализиран в сътрудничество с професионални организации и представители на сектора, включително Асоциацията на

българските застрахователи, Българската асоциация на дружествата за допълнително пенсионно осигуряване и други партньори. В рамките на алианса се организират национални конференции, осигуряват се възможности за студентски стажове, практически обучения и стипендии.

5.4. Обществена мисия и принос към националните образователни приоритети

Като институция с утвърдена обществена функция Стопанската академия изпълнява дейности с национална значимост, свързани с развитието на образованието и подготовката на педагогически кадри.

През отчетния период чрез Центъра за професионално обучение са обучени педагогически специалисти – директори и учители, получили квалификационни кредити за професионално развитие. Специализацията „Икономическа педагогика“ е подготвила бъдещи учители за нуждите на средното образование в областта на икономическите науки.

Академията развива устойчиво партньорство със средните училища, като поддържа договори за сътрудничество със 101 средни училища и гимназии. В рамките на това взаимодействие се организират национални ученически състезания и инициативи с участие на стотици ученици годишно, насърчаващи интереса към икономическото образование и ранната ориентация към висше образование.

Чрез развитието на студентска екосистема, активното партньорство с работодатели и последователната социална политика Стопанската академия „Димитър А. Ценов“ утвърждава модел на висше училище с висока обществена отговорност – институция, която не само обучава специалисти, но и създава условия за тяхната успешна реализация и принос към развитието на икономиката и обществото.

6. Заключение. Стопанската академия „Димитър А. Ценов“ – еталон за устойчиво развитие и институционално лидерство

Стопанската академия „Димитър А. Ценов“ навлиза в своето десето десетилетие като утвърден модел за институционална устойчивост, който успешно съчетава историческото наследство на своя дарител с изискванията на съвременната дигитална ера, европейската интеграция и трансформациите в глобалната икономика.

През 90-годишната си история Академията доказва, че устойчивото развитие на една образователна институция се основава на единството между дарителство, знание, иновации и обществена отговорност. Изграденият институционален модел обединява високи стандарти за качество, академична автономия, ефективно управление, научна активност, международна интеграция и активна връзка с бизнеса и обществото.

Резултатите потвърждават стратегическата роля на Академията като водещ център за икономическо образование, научни изследвания и подготовка на конкурентоспособни кадри. Чрез модернизиран образователен модел, развитие на компетентностни профили, дигитализация на процесите, разширяване на международните партньорства и активна проектна дейност институцията създава устойчиви предпоставки за развитие през следващите десетилетия.

Ключов момент в стратегическия хоризонт на Академията е отбелязването на 90-годишния юбилей през 2026 г. с провеждането на международната научно-практическа конференция „90 години дарителство, знание, иновации и устойчиво развитие“. Форумът е не само символично честване на постигнатото, но и платформа за формулиране на бъдещи научни и обществени приоритети.

В рамките на конференцията ще бъдат развити основни тематични направления, определящи перспективите пред икономическите и социалните науки. Тези направления отразяват стремежа на Академията да бъде активен участник в научния и обществения дебат по ключови въпроси на бъдещето – дигиталната трансформация, изкуствения интелект, устойчивото развитие, Индустрия 5.0 и новите модели на икономическо управление.

Със своето наследство, академичен потенциал и способност за адаптация Стопанската академия „Димитър А. Ценов“ утвърждава своята позиция като стратегически стълб на българското висше образование. Тя доказва, че традицията и иновацията не са противоположности, а взаимно допълващи се фактори за развитие.

В началото на своето второ десетилетие на XXI век и в навечерието на следващите десетилетия Академията продължава своята мисия – да превръща знанието в обществен капитал, научните постижения в иновации, а дарителския завет на Димитър А. Ценов в устойчив модел за качество, лидерство и отговорност.